

Obrazovni aspekti muzejskih izložaba s privatnim kolekcionarima

Sergej Vrišer
Filozofski fakultet
Ljubljana

Temi obrazovnih muzejskih izložaba želio bih ukratko dodati nekoliko misli s područja o kojem sam već više puta govorio – o povezanosti muzeja sa sakupljačima, kolekcionarima. Veći dio toga što ću reći potječe iz prakse, iz dugogodišnjih iskustava s kolekcionarima, iz kontakata, koji su se razvili na obostranu korist. A sve to želio bih ovaj put ponovno osvijetliti u okviru današnje teme, jer dodirne točke u vezama između muzeja i kolekcionara upravo su izložbe s izrazito obrazovnim značajem.

Htio bih na početku napomenuti da sam se za muzeologa školovao u vrijeme kad se o privatnim zbirka i o kolekcionarima nije govorilo baš pohvalno. Pa i onda kad je poneki od njih i pohvaljen za požrtvornost i trud, službena je muzeologija prije ostajala na distanci nego se zagrijavała za šire kontakte s kolekcionarima. Smatralo se da su kolekcionari u biti za muzeje opasna konkurencija i da u povezivanju s njima treba biti vrlo oprezan i budan.

Sve to, kao što znate, vrijedi i danas, pa iako je našim zakonima za čuvanje kulturne baštine obuhvaćena i briga za pokretnu baštinu koja nije u vlasništvu muzeja, postoje za takvu evidenciju vjerojatno opravdani razlozi. Poglavlje za sebe je kako takvu evidenciju najdosljednije provoditi. Znamo da pritom ostaje više na papiru nego što je to moguće realizirati. Iz prakse nam je poznato da takva evidencija obuhvaća u većini slučajeva samo najvidljivije i najpoznatije zbirke, a iz dana u dan nastaju nove, manje, ali možda ništa manje značajne kolekcije koje ne možemo obuhvatiti. Nastaju pa

zkratke možda opet nestanu, a mi, kao čuvari te baštine, nismo uopće imali mogućnost registriranja, utvrđivanja i određivanja barem njihove povijesne ili umjetničke vrijednosti, kad ih već nije bilo moguće očuvati predmetno kao kolekciju.

Pozabavimo li se još koji trenutak kolekcionarima, moramo u prilog našem kontaktiranju s njima reći da našu staru i u neku ruku uzvišenu tvrdnju, da kolekcionari od muzealaca moraju naučiti kako se treba odnositi prema starinama, u mnogočemu pobija suprotna tvrdnja, a to je da i mi, muzejski radnici mnogo toga možemo naučiti od kolekcionara.

Odavno se zna da je privatna sakupljačka revnost pokrila niz područja na kojima su muzealci bili prespori, previše birokrati, premalo zagrijani, gdje su potrebu za pravodobnom akcijom odgađali za kasnije a povijesni su im relikti – za koje se u tom momentu nije marilo ili muzealci nisu bili svjesni da su to što jesu – izmicali pred nosom. Činjenica je da kolekcionari danas pokrivaju brojna područja koja su u muzejima slabo zastupljena ili ih pod muzejskim krovom možda uopće nema. Činjenica je također da se kod kolekcionara, ne doduše kod svih, ali kod mnogih, s godinama razvio velikog poštovanja vrijedan odnos prema sakupljenoj građi, koji izvire ili iz vlastite zagrižanosti, zaljubljenosti u određenu vrstu povijesne predaje, pa i odatle što svaka novo pribavljena stvar za kolekcionara najčešće znači i popriličan angažman – financijski, fizički pa sigurno i psihički.

Iz povijesti muzeja nam je poznato da je kod svih kolekcija u prošlosti osim namjere posjedovanja prisutna i želja za pokazivanje sakupljenog vlasništva. Vlasniku zbirke najčešće nije bilo dovoljno da sam uživa u svom bogatstvu ili svojim rijetkostima, želio je uživati u divljenju ili u zavisti drugih. I dandanas je to tako, i zaista su rijetki oni kolekcionari koji svoje zbirke skrivaju pred javnošću. Istina je da sam prije nekoliko godina naišao na čovjeka, po zanimanju knjižara, koji mi se povjerio da je i on kolekcionar i koji je uživao u mom divljenju kad mi je pokazao veliku zbirku historijske odjeće koju je držao, kako je rekao, samo za sebe i rijetko ju je kome pokazivao.

Kolekcionari, dakle, također naginju prezentiranju svojih zbirki. Ne prigušenom listanju albuma sa starim grafikama i tajanstvenom podizanju navlaka s dobro skrivenih umjetnina, što je dano, kako sam već napomenuo, samo rijetkim izabranicima.

Kolekcionarstvo želi i širu i javnu afirmaciju, a pritom i stručna priznanja meritorne, to jest muzejske strane. Ako ne baš priznanja, a ono bar divljenje ili zavist... To su konstatacije koje sam sakupio tijekom godina suradnje s kolekcionarima koji su isprva muzej obilazili u velikom luku, da bi na kraju spoznali da, surađujući s institucijom, možda čak mogu imati i koristi. Pa i to da je to jedini put kojim kolekcionar može steći javno priznanje za svoj inače amaterski trud.

Zapitajmo se sada: mogu li izložbe nastale suradnjom muzeja s kolekcionarima i u obrazovnom smislu biti zanimljive? U nastavku bih želio odgovoriti u čemu vidim takav značaj.

Obrazovni akcent ima u osnovi svaka muzejska izložba, a njezin pedagoški i didaktički značaj može biti različit; sad izrazitiji, naglašen, sad latentan, pa ipak osjetan. Ovo posljednje zahtijeva puno više dómišljatosti, snalažljivosti, nego kruta narativnost, slično kao što nam je u školi draža nekonvencionalna, neusiljena nastava. Ali o tome je u okviru našeg susreta već bilo riječi.

Obrazovno zanimljiva može biti muzejsko-kolekcionarska izložba ili pak izrazito kolekcionarska priredba pod muzejskim krovom zbog toga jer se u takvim slučajevima gotovo sigurno radi o prikazivanju građe koja dotad nije izlagana. Mariborski pokrajinski muzej je dosad već četiri puta u suradnji s kolekcionarima predstavio povijesnu materiju koja nam je, kako je već rečeno, naprosto pobjegla iz ruku. Ovim smo izložbama u Sloveniji, a mislim i izvan njenih granica, učinili pionirsko djelo i utemeljili područje faleristike (odlikovanja, amblemi, značke), popunili na neki način obrazovnu prazninu, to više što smo tom prigodom izdali i odgovarajuće publikacije (napisali smo ih zajedno s kolekcionarima) koje same po sebi imaju karakter osnovnih priručnika u toj struci i obavljaju, dakle, trajnu obrazovnu misiju.

Kod obrazovnih izložaba nastojimo o izloženoj građi dati što zaokruženiju i što cjelovitiju predodžbu. Za mnoga područja iz povijesti naprosto nije moguće takve cjeline sastaviti od građe u vlasništvu muzeja. A jasno je kao na dlanu da će se okrnjen prikaz neke teme teško prihvatiti ako je postojala mogućnost da se atraktivnost ili edukativnost izložbe obogati dodatkom građe iz vlasništva nekoga kolekcionara. Zajednička muzejska i kolekcionarska izložba utvrđuje svijest o sveopću

brizi za kulturnu baštinu. Takva izložba je sama po sebi manifestacija kulturne osviještenosti, koja nije samo stvar profesionalne muzeologije ili ljubiteljskog entuzijazma, ili, ako hoćete, jednog i drugog, i zrači aktivnim čuvanjem povijesne građe, ona je prikaz te brige za povijesnu građu. Mislim da je u tome svakako jak i obrazovni moment. Takav muzejsko-kolekcionarski viribus unitis mogao bi biti model za zajedničku, svenarodnu brigu za kulturnu baštinu.

Zajednička izložba ima svakako odgojno-obrazovni značaj za kolekcionara koji izlaže, pa i za onoga koji momentalno tu ne sudjeluje. U postupku kojim neka kolekcija prolazi kroz ruke muzealaca moći će se na njoj obaviti i sve procedure koje se ubrajaju u pročišćenu, selekcioniranu i po kriterijima muzejske ekspozicije opremljenu priredbu. Samo po sebi se razumije da je to za nas muzealce istodobno i prilika da dopunimo našu evidenciju o pokretnoj baštini koja se nalazi izvan muzeja. Opet iz iskustva mogu reći da je nastup prvih kolekcionara na suradnju potakao i druge iz okolice muzeja i da su i jedni i drugi prihvatili savjete muzealaca, napokon, i redakciju izložbenog postava. Iz takve suradnje proizašla je i tješnja povezanost kolekcionara s muzejom, što se očituje u stručnoj pomoći, većoj samokritičnosti, nadalje, akceptiranju muzejske literature, što sve nedvosmisleno ima odgojno-obrazovni značaj. Isto tako nije beznačajno da je u okviru takvih suradnji došlo do korisnih izmjena predmeta između muzeja i kolekcionara te ustupanja, darovanja predmeta za stalne muzejske zbirke.

Suvremena muzeologija ne zazire od kolekcionarstva, već pokušava želje za sakupljanjem u ljudima usmjeriti u korisnu, organiziranu i konstruktivnu djelatnost, čiji je cilj sveopće očuvanje kulturnih dobara. Takvo kolekcionarstvo može muzeju i šire, očuvanju kulturne baštine, biti samo od koristi, a zajednički nastupi muzeja i kolekcionara neka posluže obrazovanju kolekcionara. Rezultat takvog odgoja i obrazovne neposrednosti trebao bi uroditi mrežom čuvara zajedničke pokretne baštine, a tu mrežu bi integralno tvorili kako muzeji tako i konstruktivni, osviješteni privatni kolekcionari.

U povezivanju muzeja i kolekcionara vidim nakraju i praktičnu potvrdu teze o potrebi fleksibilnosti muzeja, o otvorenosti i širini. Jako se trudimo da se oslobodimo mirisa ustajalosti, kaskanja za vremenom. Muzeji mogu računati na uspjeh samo uza široku podršku javnosti, uza sveopću svijest ljudi što je to povijesna predaja i kulturno dobro. Suradnja muzeja s kolekcionarima jedan je od oblika potvrđivanja takve širine.

Kad govorimo o očuvanju kulturne baštine, na-

glašavamo da to očuvanje ne treba shvatiti tako da svu historijsku ostavštinu treba pospremiti na sigurno mjesto u muzeje, arhive i slično. Kad govorimo o kulturi i imamo na umu prirodu i rad ljudskih ruku, ne mislimo samo na nepokretne spomenike. I pokretna baština je sastavni dio kulture, naime ona koja nije u muzejskim vitrinama i deponijima, već je tu, usred života, među ljudima. Time što dio te baštine ostaje u posjedu kulturno osviještenih kolekcionara, obogaćuje se i naša predodžba o kulturi. Preduvjet za to svakako je da tim ljudima tu baštinu možemo povjeriti, da ih za takvu misiju kako treba pripremimo, obrazujemo.

A u tome nadasve značajnom zadatku odlučujuću ulogu moraju imati upravo muzeji. ■

*Prijevod sa slovenskog:
Marija Keresteny*

SUMMARY

Educational aspects of the museum exhibitions of private collections

Sergej Vrišer

Exhibitions that are organized in cooperation with museums and private collectors can be interesting from the aspect of education, because they mostly present the material that has not yet been exhibited.

The Regional Museum in Maribor organized four exhibitions in cooperation with individual collectors presenting historical material from collections of medals, emblems and badges. A publication with texts by curators and collectors was printed for each exhibition. This cooperation contributed to the improvement of the relationships between the collectors and the museum. Such exhibitions also have an educational impact on the collectors who benefit the professional help of the curators. On the other hand, such exhibitions are good opportunities for the curators to complete the evidence on the movable cultural heritage that does not belong to the museum's collection.

Contemporary museology develops a cooperation between the museums and the collectors, and tries to direct the desire to collect towards organized, constructive and useful activities, the main goal being the preservation of the cultural heritage.